

Elodea

John Bruinsma

Volgens de Flora van Eindhoven is de Canadese waterpest een vrij zeldzame plant rond Eindhoven. Het is redelijk zeker dat deze uitspraak het voorkomen van Brede Waterpest, wat de juiste naam is, overschat. Brede waterpest zou wel eens een echt zeldzame plant kunnen zijn.

In de Nederlandse wateren komen twee soorten waterpest voor. Daarvan is de "Canadese" wellicht de bekendste, maar niet de algemeenste. Brede waterpest, *Elodea canadensis* Michaux, was ooit een algemene plant (ook rond Eindhoven), een pest voor scheepvaart en waterafvoer. Deze ramp danken wij voor een deel aan nieuwsgierige wetenschappers, die wilden weten hoe deze plant zich zou vermenigvuldigen buiten de beslotenheid van de hortus (Bolman 1977).

Na zo'n 80 jaar woekeren ging de Brede waterpest in de jaren '30 hard achteruit, waardoor weet men niet. Sinds 1941 kwam een tweede soort opzetten, die er wel wat op leek: Smalle waterpest, *Elodea nuttallii* (Planchon) St. John. Dit is nu verreweg de algemeenste. De verschillen tussen beide soorten zijn gemiddeld genomen redelijk duidelijk: (Heukels/Van der Meijden 1983)

Brede waterpest	Smalle waterpest
bladen vlak, meestal weinig gekromd	blad vaak sterk teruggebogen, meestal met naar beneden gebogen randen, vaak gedraaid;
bladbreedte 2-4(5) mm, (gemiddeld 2½-3½ mm), tot 17 mm lang.	bladbreedte 1-2 mm (gemiddeld minder dan 1½ mm), tot 2½ cm lang

Brede waterpest, ware grootte.

Smalle waterpest, ware grootte.

Op de afgedrukte tekening van Marinus Kolvoort, die indertijd Johan Bolman's artikel in *Natura* sierde, zijn de verschillen goed te zien. Bij determinatie schuilt er nog enig venijn in de kleine lettertjes van de Flora van Heukels/Van der Meijden:

Bij verhoging van de watertemperatuur blijkt *E. canadensis* binnen enkele weken smallere bladen te vormen, waardoor deze soort dan niet meer van *E. nuttallii* kan worden onderscheiden! De mogelijkheid bestaat daarom dat *E. canadensis* in Nederland minder sterk achteruit is gegaan dan meestal wordt verondersteld. De enige zekere determinatie berust op kenmerken van de mannelijke bloem, die echter in Nederland nog niet zijn waargenomen. Bij *E. canadensis* blijven deze, evenals de vrouwelijke bloemen, bijna ongesteeld, laten bij rijpheid los van de stengel en openen zich als ze op het water drijven". (Heukels/Van der Meijder 1983, pag. 416.)

De vrouwelijke bloemen, waarvan in bovenstaand citaat sprake is, hebben een lange, op een steel lijkende buis (bloemdebuis) die ze in staat stelt om op het water te drijven. Die wittige, glazige bloemdebuisen liggen dan -vaak kronkelig op het water. Als ze massaal bloeien zijn ze dan ook makkelijk te vinden, ondanks dat de bloemslippen maar een millimeter of twee lang zijn.

Ondanks dat beide soorten massaal kunnen bloeien, is er van vruchtzetting geen sprake: in Europa zijn geen mannelijke bloemen en dus ook geen vruchten. Kennelijk is dat geen probleem en is 'elke boeresloot' voor een stukje waterpest bereikbaar. Voor de scheepvaartwegen is dat nog wel voor te stellen, maar hoe moet je zó massale transport van stukjes plant voorstellen? Dat vogels, bij voorbeeld in de klei aan hun poten, allerlei zaad verspreiden lijkt mij aannemelijk, maar ziet U eenden vliegen met slierten waterpest?

Op bescheiden schaal is nog een derde 'waterpestachtige' soort in de Nederlandse buitenwateren verspreid. Zijn wetenschappelijke naam is *Egeria densa* Planchon, maar sommige systematici brengen hem onder in het geslacht *Elodea*. Dan heet hij *Elodea densa* (Planchon) Caspary. In het Nederlands luistert(?) hij naar de naam *Egeria*.

Het verschil met de beide *Elodea*-soorten is, dat *Egeria densa*'s middelste bladeren doorgaans in kransen van 4 staan, die van de *Elodea*'s meestal in kransen van 3, en dat van *Egeria* alleen mannelijke planten bekend zijn.

Zoals oudere leden kunnen weten, reageerde in 1978 de heer J.R. Marquart uit Doorn op Johan Bolman's artikel over waterpest. Hij schrijft daarin dat hij *Egeria densa* in 1976 en 1977 gezien heeft in een singel in Doorn en in de daarop aansluitende afwateringssloot in Langbroek. Telefonisch vertelde de heer Marquart mij, dat *Egeria* daar nog steeds, dat is tot en met 1987, voorkomt.

Egeria is waarschijnlijk uit een aquarium afkomstig. Ook rond Eindhoven vinden we soms ontsnapte aquariumplanten: Kleine kroosvaren (*Azolla caroliniana*) in de sloot langs de Fuutlaan/Nachtegaallaan in Eindhoven en Vlotvaren (*Salvinia natans*) in de Dode arm in Son. Helaas (?) waren beide na één seizoen al weer verdwenen.

Over het leeggooien van aquaria en het op andere wijzen verspreiden van planten in de natuur zullen we het een andere keer nog eens hebben.

In de tabel zoals gewoonlijk een indicatie van de zeldzaamheid van de besproken planten.

	aantal hokken lokaal ¹⁾	zeldzaamheid ²⁾	
		lokaal	landelijk
<i>Elodea canadensis</i> - Brede waterpest	11	4	6
<i>Elodea nuttallii</i> - Smalle waterpes	76	7	8
<i>Azolla caroliniana</i> - Klein kroosvaren	1	1	4
<i>Salvinia natans</i> - Vlot varen	1	1	1
<i>Egeria densa</i> - <i>Egeria</i>	0	0	-

¹⁾ In totaal zijn rond Eindhoven 252 kilometerhokken geïnventariseerd.

²⁾ 1 = uiterst zeldzaam, 4 = vrij zeldzaam, 8 = zeer algemeen

John Bruinsma

Literatuur

- Joep Spronk: Flora van Eindhoven en omstreken, 1970 t/m 1987; oktober 1987.
 Heukels/Van der Meijden: Flora van Nederland, 1983.
 Johan Bolman: Opgang en neergang van de Brede waterpest (*Elodea canadensis* Minchx), *Natura* 74, nr. 5, juli/aug. 1977.
 J.R. Marquart: Nogmaals waterpest, *Natura* 75, nr. 10, dec. 1978.